

MEER DAN EEN POP-UP

Waardevolle en betaalbare erfgoedtentoonstellingen voor één dag

Heel wat vrijwilligersorganisaties uit het brede culturele veld realiseren jaarlijks activiteiten waaronder tal van tentoonstellingen. Veel organisaties starten met een grote evidentie aan de realisatie van een tentoonstelling, eventueel in combinatie met andere media zoals een boek, een interview, een theaterstuk. Het organiseren van een expo is een grote uitdaging, die tal van acties bundelt. Het is veel werk, vergt veel energie en neemt een grote hap uit het budget. Veel tentoonstellingen zijn van korte duur, soms zelfs voor één dag. Heel vaak is de intentie er om een langer lopende expo te organiseren, maar is het niet haalbaar omwille van tal van praktische redenen zoals de beschikbaarheid van de ruimte of vrijwilligers. Ondanks de korte duur toch een waardevolle en duurzame erfgoedtentoonstelling op touw zetten, is dan ook een grote uitdaging.

Een standaard checklist voor het maken van een tentoonstelling is natuurlijk onmogelijk. Het specifieke karakter, de verschillende doelstellingen en de aanpak vereisen telkens maatwerk. Toch geven we hierbij 15 tips voor de realisatie van een expo-voor-één-dag. We treden uit onze comfortzone en zetten in op het versterken van publieksparticipatie en verbinding met de buurt of gemeenschap. Deze lijst is niet sluitend, het is een raamwerk voor het realiseren van betekenisvolle expo's. We denken na over wat een tentoonstelling is of kan zijn. De 15 tips zijn allen evenwaardig. De volgorde is deels gebaseerd op de verschillende stappen in het proces van de realisatie. Ze zijn bovenal een pluim voor alle gedreven vrijwilligers die het cultuur-erfgoedveld kleuren met tal van interessante activiteiten, om hen goesting te geven in een actieve toekomst!

Dit artikel verschijnt naar aanleiding van de gelijknamige cursus die in 2016 werd georganiseerd door FARO, Herita, Heemkunde Vlaanderen, Stichting Open Kerken, Familiekunde Vlaanderen en het Huis van Alijn.

Els Veraverbeke was de lesgeefster tijdens de vormingsavond 'Meer dan een pop-up. Waardevolle en betaalbare erfgoedtentoonstellingen voor één dag' op de zolder van het Huis van Alijn. De vormingsavond vond ook plaats te Brugge, Antwerpen, Holsbeek en Hasselt.

TIP 1 KIES NIET ZOMAAR EEN AANLEIDING

De aanleiding voor het organiseren van een expo kan heel divers zijn. Het kan een initiatief van de vereniging zelf zijn maar vaak is de aanleiding buiten de organisatie of zelfs buiten de buurt of lokale gemeenschap te zoeken. Getuige hiervan is de jaarlijkse publicatie met het overzicht van alle activiteiten die georganiseerd worden voor Erfgoeddag: telkens een lijvig boek met een indrukwekkende opsomming. De energie en inzet die het vraagt om dit allemaal te organiseren verdient enorm veel respect. Erfgoeddag is voor veel cultuurhistorische (vrijwilligers)organisaties een aanleiding om een activiteit te organiseren. Vaak gaat het om tentoonstellingen, geïnspireerd op het thema van Erfgoeddag.

Daarnaast zijn tal van andere gelegenheden de drijfveer voor een expo voor lokale vrijwilligersverenigingen: de kermis, de geschiedenis van de buurt, vereniging of fabriek, een herdenking, een passie in de kijker, Open Monumentendag, Open Kerkendagen, Week van de Smaak, de talrijke 'Dagen van...', enzovoort. Ook een veranderende situatie

in de buurt of rond de organisatie kan een aanleiding zijn zoals bijvoorbeeld het verdwijnen van een fabriek, een crisissituatie of de aanleg van nieuwe woonwijken of straten.

Naast deze externe stimuli is het niet onbelangrijk oog te hebben voor interne motieven zoals een jubileum of een vrijwilliger in de kijker (bijvoorbeeld met zijn collectie of beroep). Deze zijn ogenschijnlijk zo evident, dat we ze vaak over het hoofd zien.

DE THEMA'S VAN DE VOLGENDE EDITIES VAN ONZE ERFGOEDEVENEMENTEN:

19 MAART: NACHT VAN DE GESCHIEDENIS | THEMA: MEESTERSCHAP

Tussen 2018 en 2020 richten vele Vlaamse kunstinstellingen de schijnwerpers op de Vlaamse Meesters naar aanleiding van de heropening van het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, Bruegel die 450 jaar overleden is en de restauratie en terugkeer van het Lam Gods naar de Sint-Baafskathedraal in Gent. Davidsfonds draagt met De Nacht van de Geschiedenis 2019 graag haar steentje bij. Naast Rubens, Bruegel en van Eyck kent Vlaanderen nog een hele lijst aan straffe kunstenaars en daar mogen we best trots op zijn. En ook vandaag zijn de Vlaamse Meesters nog niet van het toneel verdwenen en blijven ze fungeren als ambassadeurs van onze Vlaamse cultuur. Ook regionale virtuozen worden meegenomen. In iedere Vlaamse gemeente zijn er verhalen van mensen die uitblonden in hun vak, of dat nu schilderkunst, muziek, literatuur, wetenschap, architectuur, design of sport is.

28 APRIL 2019: ERFGOEDDAG | THEMA: HOE MAAKT U HET?

Ambachten staan in de spotlights tijdens de 19de editie van Erfgoeddag. Welke technieken schuilen er achter deze vaak zeldzaam geworden beroepen? Wie kent er nog een (actieve) ganzenvanger, bezembinder, touwslager, kunstsmid, klompenmaker of mandenvlechter?

TIP 2 STEL EEN WELOMLIJD THEMA VOOROP

Soms zit in de aanleiding de kiem of inspiratie voor het centrale thema van de expo, maar het is van groot belang het thema van bij het begin duidelijk te omschrijven. Het onderwerp moet duidelijk zijn voor alle vrijwilligers, leden, medewerkers of bezoekers. Hou deze omschrijving gedurende het hele parcours voor ogen. Afwijkingen of veranderingen moeten verantwoord en gedragen zijn. Het thema scherpstellen en aflijnen gebeurt ook tijdens het proces. Het inhoudelijk onderzoek is hierbij een belangrijke factor.

Tal van culturen maakten hun thuis van Vlaanderen en Brussel en brachten vaak heel bijzondere technieken mee. Verder werpen vele interessante vragen zich op: hoe en waar werd deze kennis vroeger aangeleerd en hoe gebeurt de overdracht vandaag? Hoe kunnen ambachten écht levend gehouden worden? Bestaan er ambachten van de 21ste eeuw?

<https://faro.be/blogs/tine-vandezande/erfgoeddag-2017-was-een-succes-zorg-en-erfgoedsector-blijken-dreamteam>

9 SEPTEMBER 2018: OPEN MONUMENTENDAG

Open Monumentendag viert in 2018 zijn 30ste verjaardag. Een ideale gelegenheid om een retrospectieve op te zetten van 30 jaar openstelling of 30 jaar Open Monumentendag in je gemeente. In dit Europees jaar voor cultureel erfgoed focussen we ook op de link die je erfgoed kan hebben met Europa. Een goede aanleiding voor een pop-up tentoonstelling.

1 EN 2 JUNI 2018: OPEN KERKENDAGEN

Ongeveer 600 gebedshuizen openen tijdens het eerste weekend van juni hun deuren voor het brede publiek en verwelkomen hen met een warm onthaal en verrassende activiteiten. Meer info op www.openkerken.be

VOORBEELDEN

• Hello Baby. Expo geboorterituelen in de H. Magdalenakerk in Brugge

Naar aanleiding van Erfgoeddag 2017 met als thema 'Rituelen' werd er door verschillende partners waaronder de Gezinsbond een expo georganiseerd rond geboorterituelen in het multiculturele Brussel. De komst van nieuw leven blijkt in elke cultuur gepaard te gaan met heel wat bijzondere rituelen gaande van een katholieke doop tot volksere gebruiken zoals het strooien van zout onder de baby-matras. De bezoekers aan de tentoonstelling konden ook hun eigen rituelen laten neerschrijven. De expo werd onder andere getoond in de H. Magdalenakerk in Brugge. <http://www.hallobaby.be/>

schenkers van het Red Star Line Museum bedankt voor hun bijdrage aan de museumcollectie. Er kon geluisterd worden naar boeiende verhalen en genoten worden van een prachtig lied van een van de allerlaatste Red Star Line getuigen. Ook het Documentatie- en studiecencentrum voor familiegeschiedenis van Familiekunde Vlaanderen was aanwezig met een infostand.

(c) Familiekunde Vlaanderen

• Open Monumentendag: project 'Dit zien wij' in de provincie Limburg

In 2017 verzamelde het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed samen met de 44 Limburgse gemeenten 44 historische beelden van interessante gebouwen. De foto's dateren uit de Eerste Wereldoorlog of de periode erom heen.

Een deel ervan werd vastgelegd tijdens de inventarisatiecampagne van de 'Kunstschutz', een Duitse organisatie voor de bescherming van het kunstbezit in België, tussen 1917 en 1918. Duitse kunsthistorici beseften maar al te goed welke waarde vele van onze gebouwen hebben. Zo trokken onder meer kunsthistoricus Julius Baum en fotografe Paula Deetjen door de Limburg om foto's te nemen van heel wat kenmerkende, cultuurhistorische gebouwen en kunstobjecten. Tijdens Open Monumentendag 2017 werden de geselecteerde gebouwen in de 44 gemeenten opengesteld.

• De terugkomdag in het Red Star Line Museum

Op 24 januari 2016 had in het Red Star Line Museum de allereerste Red Star Line-reünie plaats ('Terugkomdag'). Tijdens deze samenkomst werden de

TIP 3 FOCUS OP DOELSTELLINGEN (EN DAT HOEVEN NIET ALTIJD EVIDENTIES TE ZIJN)

Formuleer duidelijk welke doelstellingen je voor ogen hebt met de realisatie van een tentoonstelling. Anders gezegd: waarom organiseer je deze tentoonstelling? Informatie, kennis, beelden en objecten delen en zichtbaar stellen voor iedereen is een vaak geformuleerde doelstelling. Daarnaast zijn ook een verhaal vertellen, een collectie of organisatie in de kijker zetten, de erfgoedreflex stimuleren, zoeken naar extra informatie bij bezoekers, buurtbewoners samenbrengen of het verhogen van de waardering voor de vereniging of buurt belangrijke doelstellingen. Deze sluiten echter vaak aan bij de basisdoelstellingen van de organisatie. Het is interessant om voor de tentoonstelling zelf doelstellingen op maat van het project te formuleren. Hierbij de vertrouwde paden verlaten is een uitdaging die het voor iedereen interessant maakt en de betrokkenheid en kwaliteit verhoogt.

Een verzamelaar of medewerker in de bloemetjes zetten, de organisatie zelf in de kijker plaatsen, het ledenaantal verhogen, nieuwe vrijwilligers bereiken, door samenwerking met anderen en via participatie dialoog op gang brengen, sociale dynamiek op gang brengen/houden, respect voor een ritueel of traditie in verandering creëren, een problematiek contextualiseren of inzetten op het bereiken van specifieke doelgroepen: de doelstellingen van een expo kunnen heel veelzijdig zijn. Wees ambitieus bij het formuleren van de doelstellingen maar ook realistisch.

VOORBEELD

• Erfgoeddag rituelen: expo trouwfoto's in Kasteel van Horst

Erfgoeddag had enkele jaren geleden als thema rituelen. Bij een brainstorm over dit thema kwamen we bij Kasteel van Horst al snel uit op het huwelijksritueel van trouwfoto's maken. Doorheen de jaren lieten immers heel wat koppels hun trouwfoto's maken in en rond Kasteel van Horst. Toen we verder nadachten over de aanpak, bleek al snel dat een van de doelstellingen voor ons moest zijn om beeldmateriaal te verzamelen. Zelf hadden we in onze collectie slechts enkele van deze foto's kunnen bijeenbrengen. Een tweede doelstelling die we definieerden was dat we met deze tentoonstelling mensen naar Erfgoeddag zouden lokken die misschien anders niet naar Erfgoeddag zouden komen of enkel voorbij het kasteel zouden wandelen als mooi decor voor de zondagnamiddagwandeling. En ons opzet is geslaagd: dankzij een oproep via de lokale en regionale pers konden we heel wat foto's verzamelen. Bovendien gaven we de koppels de kans om hun trouwfoto nog eens over te doen, eventueel zelfs met hun kinderen en kleinkinderen op de foto. De oude en nieuwe foto werden naast elkaar in de expo geplaatst. De koppels die de foto's aanleverden en ons hun verhaal erbij vertelden, kregen na afloop van de expo hun uitvergrote foto mee naar huis. Dit was voor hen een uniek aandenken en ze waren vooral ook blij met de nieuwe foto als aandenken aan 'zoveel jaar later...'. De expo was een groot succes en veel mensen die anders nooit een voet in het kasteel zetten, kwamen kijken.

Yvonne Smets en Ivan Uyterhoeven - Kasteel van Horst - Erfgoeddag 2016 in teken van Rituelen

TIP 4 EEN EXPO? OF TOCH IETS ANDERS?

Eens de aanleiding, het thema en de doelstellingen duidelijk zijn, is het belangrijk om te kijken welk medium het best geschikt is om dit allemaal te realiseren. Een publicatie (offline/online), een debat, een theaterstuk of een documentaire. Er zijn zoveel mogelijkheden, maar heel vaak wordt van bij de start in een bepaalde format gedacht zonder dit in vraag te stellen. En net dit is cruciaal. Door het in vraag stellen, wordt duidelijk of een tentoonstelling een geschikte manier is om de doelstellingen te realiseren. Indien niet, moet je dit durven te herzien. Indien wel, is het tijd voor actie om een waardevolle tentoonstelling te realiseren.

VOORBEELDEN

- Erfgoeddag 'Rituelen en Kazuifels', Begijnhof, Kortrijk

Tijdens Erfgoeddag 2016 werden de kazuifels van het Begijnhof van Kortrijk in de kijker gezet. In plaats van voor een traditionele tentoonstelling te kiezen, werden de buurtbewoners gevraagd om te poseren met de kazuifels en werden ze op barokke wijze gefotografeerd wat zeer sterke beelden opleverde.

- Den Broaven goat uit, Heemkundige Kring De Twee Ambachten, Oosteeklo

In plaats van de zoveelste tentoonstelling om de Eerste Wereldoorlog te herdenken kwam men op het idee om twintig herbergen in Oosteeklo terug te openen op de locatie van honderd jaar geleden. Uiteindelijk werd het hele dorp gedurende een heel weekend in 2015 betrokken in een wervelend verhaal met driehonderd toneelspelers en medewerkers.

© Heemkundige Kring De Twee Ambachten

- Herent op oude kaarten

Heel de gemeente Herent werd opengesteld als monument met als uitgangspunt een expo met oude kaarten van Herent in het archief.

© Patrick Vandenhoute

TIP 5 BETREK DE BUURT EN/OF GEMEENSCHAP

Het organiseren van een tentoonstelling is een vorm van dialoog met het publiek. Deze dialoog kan je echter al starten voor de opening van de expo. De graad van participatie van de gemeenschap rond je erfgoed is van veel parameters afhankelijk en is ook al lang voor de opening mogelijk. Dit kan verschillende vormen aannemen, gaande van het zoeken naar inhoudelijke info, verhalen of objecten tot het aangaan van een samenwerking op praktisch of logistiek gebied. Het is wel belangrijk dat als je ervoor kiest om participatief te werken, je dit oprecht en waardevol doet. Elke reactie moet met evenveel zorg en respect beantwoord en opgevolgd worden. Als je hier niet voldoende aandacht aan besteedt, loop je het risico mensen kwijt te spelen of tegen je in het harnas te jagen. Dit kan al deel zijn van de communicatie en promotie voor de expo.

VOORBEELDEN

• Museum voor 1 Dag, tapis plein vzw

Tapis plein vzw werkte het concept van Museum voor 1 Dag uit met een online handleiding en voorstellingsfilmpje. De naam zegt het zelf: het Museum voor 1 Dag wordt 's morgens vroeg op poten gezet en opent 's avonds officieel de deuren. In het kader van een drukbezocht evenement, verzamelt het Museum voor 1 Dag een unieke erfgoedcollectie rond een bepaald thema of rond de buurt waarin het zich bevindt. Voorbijgangers worden warm opgeroepen om objecten, verhalen, herinneringen of foto's binnen te brengen die het Museum stukje bij beetje vullen. Het resultaat is een schat aan informatie over wat zich in huiskamers en hoofden van mensen bevindt. Bovendien is de opening hét ideale moment om bij een glaasje de buurt en burens te leren kennen of een stukje erfgoed te delen! Zie <http://www.tapisplein.be/nl/wat-doen-we/zelf-doen/publieksacties/museum-voor-1-dag>

© tapis plein vzw

• 65 jaar Chiro Herk-de-Stad

Voor de jubileumviering van 65 jaar Chiro Herk-de-Stad werden oud-leiders en leden gevraagd om zelf oude foto's en documenten mee te brengen naar de jubileumviering. Aan de hand van een tijdslijn werd ter plaatse een tentoonstelling opgebouwd.

© Hans van der Linden

TIP 6 ZET IN OP SAMENWERKING

Inzetten op waardevolle samenwerkingen is altijd meer dan de optelsom van acties van de deelnemers apart. Belangrijk hierbij is om van meet af aan goede afspraken te maken en de verwachtingen en doelstellingen duidelijk te formuleren. Het is ook van groot belang dat samenwerkingen er niet alleen zijn 'omdat het moet' of 'op papier': oprechte betrokkenheid en inzet van alle medewerkers is essentieel voor het welslagen van het project. De samenwerking kan inhoudelijk zijn, maar evenzeer logistiek, of productioneel. Heel interessant is dat het een combinatie is, bijvoorbeeld bij een expo over de geschiedenis van een buurtschool, hebben

de leerlingen allemaal een functie tijdens de expo (onthaal en drankjes aanbieden maar ook toezicht houden, gidsen of helpen bij opbouw en afbraak). Een samenwerking kan ook een vorm van sponsoring zijn zoals het samenwerken met lokale handelaars die misschien drankjes en hapjes voor een opening voorzien in ruil voor naamsvermelding.

Een samenwerking met de kringloopwinkel voor het gebruik van meubilair in de scenografie levert mooie reclame op voor de kringloopwinkel én originele en goedkope tentoonstellingskasten. Bovendien kan alles op de expo te koop worden aangeboden en na afbraak opgehaald.

EXTRA TIP

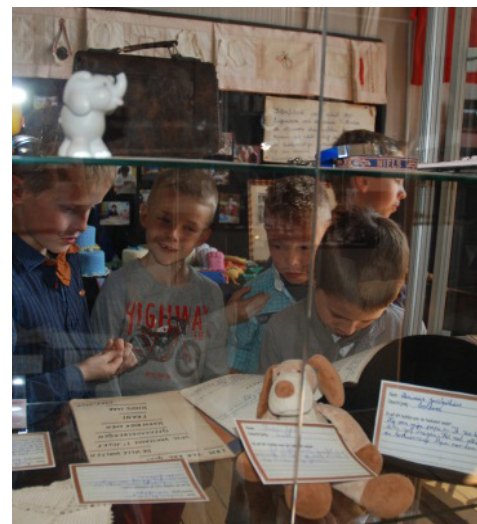
- **Kringloopexpo**

Ga ook eens kijken op www.kringloopexpo.be. Dit is een platform waar hoogstaand, herbruikbaar tentoonstellingsmateriaal te koop of te huur wordt aangeboden. Wie niet meteen vindt wat hij zoekt, kan ook een zoekertje plaatsen.

VOORBEELD

- **Buurten met Erfgoed**

Buurten met Erfgoed is een uitgetest concept om de banden tussen de scholen en het lokale erfgoed aan te halen en structureel verankeren. Tijdens een lokaal traject neemt Buurten met Erfgoed basisscholen mee op zoektocht naar het verhaal achter hun eigen omgeving. Leraren (en (groot)ouders) werken hiervoor samen met lokale en regionale erfgoed-, cultuur- en natuurmedewerkers in mooie samenwerkingsprojecten. Het einddoel bepalen de partners zelf. Het hoeft zeker niet steeds een tentoonstelling te zijn, maar dat is uiteraard ook een van de opties. Buurten met Erfgoed zorgt voor train-de-trainer vormingen en een draaiboek om trekkers van dergelijke lokale trajecten te vormen. Zie www.buurtenmeterfgoed.be voor meer info.

TIP 7 VERDEEL DE TAKEN

Een tentoonstelling maak je niet alleen: een tentoonstelling maken is teamsport. Teamgeest, goeie afspraken en respect voor iedereen versterken de goede samenwerking. Verschillende mensen samen betekent ook verschillende visies en meningen. Dit is een grote meerwaarde maar het betekent ook dat een goede planning en afspraken noodzakelijk zijn. Zorg vooral voor genoeg medewerkers en een goede planning. Bij sommige is een grote inzet mogelijk, bij andere is dat misschien eerder beperkt maar allemaal samen betekenen ze een grote meerwaarde. Als er medewerkers te kort zijn, ga hierover in dialoog en bekijk mogelijke pistes. Kan je samenwerken met een andere vereniging? Kan je een oproep lanceren of gericht mensen aanspreken?

Wanneer de samenwerking met iemand niet vlot verloopt, zorg dan voor een respectvolle oplossing.

VOORBEELD

- **Sport fait(es) divers , Hofstade**

Voor deze tentoonstelling over het diverse publiek van Sport Vlaanderen Hofstade sloegen Heemkundige Kring De Semse en Sportimonium de handen in elkaar en betrokken heel wat partners om de taken, de planning en het uitdenken van het project over verschillende partners te verdelen. Zo werd onder andere ook beroep gedaan op vrijwilligers van Erfgoedcel Mechelen om interviews af te nemen, hielp de dienst Diversiteit Mechelen bij het betrekken van etnisch cultureel diverse groepen, de vluchtelingenorganisatie AZIZ kreeg een uitgebreide rondleiding en wilde prompt helpen bij de receptie en Morguen vzw werd aangesproken om er een kunstluik aan te

koppelen. Inhoudelijke ondersteuning werd gevonden bij de Provincie Vlaams-Brabant, Heemkunde Vlaanderen en FARO.

TIP 8 FOCUS OP PLANNING, ACTIE EN DYNAMIEK

Om het welslagen van het project te kunnen garanderen, is het opmaken van een planning noodzakelijk: wie doet bijvoorbeeld wat en wanneer en met welke middelen. Het is belangrijk dat deze planning duidelijk is voor iedereen en dat er regelmatig wordt afgestemd. Zitten we op schema, waar zijn er hiaten, wie hinkt achterop en waar moeten extra mensen mee bezig zijn? Een planning moet telkens worden herzien en bijgestuurd. Het is een leidraad en moet duidelijkheid brengen. Het brengt soms onverwachte sterktes van mensen in beeld en zorgt voor rust als mensen zich geruggensteund weten. Kan iemand minder tijd dan verwacht besteden of blijkt iets complexer, dan heeft een planning en een dynamische visie op deze planning net de mogelijkheid om flexibel te zijn en extra ondersteuning te bieden.

EXTRA TIP:

gebruik de draaiboekmodellen van Open Kerkendagen en Erfgoeddag:

- Alle deelnemers aan de Open Kerkendagen kunnen gebruik maken van de 'Inspiratiegids Open Kerkendagen'. Deze gids staat boordevol praktische tips gaande van verzekeringen tot mogelijkheden om de evenementen te promoten.
- <http://openkerken.be/uploads/publications/jeo/OK-Gids%20DOK-NL.pdf>
- Voor Erfgoeddag moeten er een heleboel zaken gebeuren, vooral op communicatief vlak. Zo starten we na elke Erfgoeddag quasi meteen met de voorbereidingen van de volgende editie. FARO stoomt een inspiratiebrochure klaar om de deelnemers op de sporen te zetten, deze gids wordt traditiegetrouw verspreid vanaf de zomer. Vervolgens gaat team Erfgoeddag de boer op en worden er inspiratiesessies georganiseerd in het najaar om ideeën te concretiseren. De deelnemers kunnen de activiteiten indienen, er wordt feedback geformuleerd en midden maart staat het volledige Erfgoeddagprogramma online op www.erfgoeddag.be. Het is belangrijk voor de deelnemers, publiek en pers om deze timing zo strak mogelijk aan te houden. Een goede structuur zorgt voor een stevig fundament voor een evenement dat verspreid is over Vlaanderen en Brussel.

TIP 9 GA VOOR HELDERE COMMUNICATIE

Het belang van heldere communicatie kan niet onderschat worden. Zowel interne communicatie tussen alle betrokkenen alsook externe communicatie om de tentoonstelling kenbaar te maken en aan te zetten tot interactie en bezoek zijn essentieel. Interne communicatie moet vooral duidelijk zijn.

- **Tapis plein vzw gebruikt bedrukte broodzakken als promomateriaal**

© tapis plein vzw

TIP 10 KIES EEN VERRASSENDE PLEK

Waar de tentoonstelling doorgaat is van groot belang. Wanneer een vereniging een vaste plek ter beschikking heeft, lijkt het vanzelfsprekend deze ruimte in te zetten. Organisaties die geen ruimte hebben, moeten net creatief aan de slag om een geschikte plek te vinden.

Het is interessant om alle mogelijke plekken in kaart te brengen. Soms zijn er vanuit de inhoud plekken mogelijk, die dan ook vaak deel uitmaken van het inhoudelijke expo-verhaal. Bijvoorbeeld de fabrieksite (zowel oud en vervallen, als nieuw en modern) voor een expo over het bedrijf, een expo op straat over een buurt, in het lokaal dorpscafé, in de kerk of in de school of in een caravan. Belangrijk is om een aantal criteria af te toetsen naast het feit of het al dan niet mag/kan op deze plek: toegankelijkheid, veiligheid van het publiek en tentoongestelde items, enzovoort.

VOORBEELDEN

- **Het Huis van Alijn in rusthuizen en op cultuurmarkten**

Het Huis van Alijn op bezoek neemt zijn intrek in woonzorgcentra, waarbij een tentoonstelling en acties voor bewoners, buurtbewoners, familie en lokale verenigingen en scholen worden opgezet. Ook van 'De Zesdaagse' werd een mini-expo uitgewerkt om de woonzorgcentra aan te doen. Het Huis van Alijn staat ook op cultuurmarkten met

haar mini-expo's. Zo is er ook echt iets te zien en te beleven op die markten.

- **Erfgoeddag in zorginstellingen**

Op zondag 23 april 2017 stond Erfgoeddag in teken van Zorg. Zorg vroeger en nu? En wat met de zorg voor ons cultureel erfgoed? En hoe kan erfgoed bijdragen tot het welzijn van mensen? Het stond allemaal op het programma van Erfgoeddag 2017. Naast klassieke erfgoedlocaties was het publiek ook meer dan welkom in tal van zorginstellingen. De zorg- en erfgoedsector reikten elkaar de hand en vonden elkaar.

- **Fototentoonstelling over vroegere cafés in Putte in Het Stameneeke (Open Monumentendag 2017)**

© Jan Van Bosstraeten

TIP 11 VERGEET DE VORM NIET: WEES CREATIEF IN JE OPSTELLING

Het is belangrijk om het inhoudelijke onderzoek te vertalen in een scenografie. Met weinig middelen een opstelling maken vereist creativiteit. De locatie is van grote invloed op de scenografie. Ook het te exposeren materiaal is van groot belang bij de vormgeving. Zijn het originelen, reproducties of digitaal materiaal? Bij het exposeren van origineel materiaal moet altijd voldaan worden aan de aangepaste condities. Bruiklenen moet je verzekeren en er aangepast transport voor voorzien. Bij het tonen van reproducties en digitaal materiaal is het belangrijk toe te zien op de kwaliteit. Bij bruiklenen wordt veelal ook naamsvermelding van de bruikleengever gevraagd. Maak hierover vooraf goede afspraken en respecteer dit. Een label bevat basisinfo over het geëxposeerde materiaal. Vaak wordt extra informatie toegevoegd op tekstpanelen. Een gouden regel is de tekst te beperken; een expo is geen boek. Veel informatie met weinig woorden wordt vaak gemakkelijker meegeven in een citaat of verhaal. Informatieoverdracht hoeft niet noodzakelijk via tekst te gebeuren, denk bijvoorbeeld ook eens aan audio of digitale schermen.

De vormgeving van de tentoonstelling moet aansluiten bij het thema en de doelstellingen van het hele project alsook bij het imago van de organisatie. Welk publiek wil je bereiken? Zijn kinderen een belangrijke doelgroep, dan moet zich dit vertalen in de vormgeving. In de planning van het hele project is het belangrijk een verantwoordelijke voor de vormgeving aan te duiden. Is er budget, dan kan het interessant zijn om met een professionele vormgever aan de slag te gaan. Of is er een vrijwilliger binnen de organisatie die dit kan doen? Het is inte-

ressant om de vormgeving van de expo te koppelen aan de communicatie en alle bijhorende acties zoals een publicatie.

Het te exposeren materiaal bepaalt ook welke functionele items nodig zijn om de expo op te bouwen zoals bijvoorbeeld vitrinekasten, sokkels of digitale schermen. Voor tips, ondersteuning en zelfs gebruik van dit materiaal is het interessant om samen te werken. De uitleendiensten van de provincies en lokale erfgoedcellen en musea kunnen hierbij tips en ondersteuning bieden en soms zelfs het geschikte materiaal aanleveren. Daarnaast kan het interessant zijn om een samenwerking met de kringloopwinkel aan te gaan. Er bestaan ook online verkoopsites waar tweedehands expo-materiaal wordt aangeboden. Het kan interessant zijn om materiaal zelf te maken of basisinfrastructuur aan te schaffen en volop in te zetten op hergebruik in de toekomst. Bij het aanschaffen en hergebruik moet je wel rekening houden met de beschikbare opslagruimte.

Zowel grafisch (tekst, affiches, ...) als scenografisch (presentatiemeubelen, locatie,...) geeft vormgeving een boost aan de inhoud. Inhoud en vormgeving moeten elkaar versterken en daarom is het van groot belang de vormgeving te laten inspireren door de inhoud.

EXTRA TIP

- Je kan ook digitaal informatie meegeven bij een tentoonstelling: gebruik bijvoorbeeld de gratis erfgoedapp

VOORBEELDEN

- De stand van het Wielermuseum op Velofolies 2016, de beurs voor fietsers en wielervrienden
- Sport Fait(es) divers, Sportimonium te Hofstade

Voor de vormgeving van de tentoonstelling deden de partners een beroep op een studente in de architecturale vormgeving die het als proefwerk voor haar opleiding uitwerkte. Ze tekende sportrekken uit waar op sommige stukken houten panelen werden toegevoegd waarop dan uitgeprinte stickers werden geplakt. De technische ploeg van Sportimonium maakte de sportrekken. De vrijwilligers van Heemkundige Kring De Semse kwamen de stagiair meehelpen om de panelen te beplakken.

- Ghanese feesten en rituelen, Trefpuntcafé Gent

Tijdens de Gentse Feesten van 2016 was er in het Trefpuntcafé een tentoonstelling over Ghanese feesten en rituelen. Die tentoonstelling kaderde in het project '30 jaar Ghanese in Gent en Oost-Vlaanderen'. Voor de vormgeving werd beroep gedaan op een vrijwilligster die net een opleiding textielontwerp achter de rug had. De panelen werden gedrukt op forex.

- 100 jaar Hoste, 60 jaar Sabbattini, Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis dr. Maurits

Gyseling (DSMG)

Voor het tentoonstellen van de oude kostuums die gebruikt werden in het Sabbattinitheater deden de vrijwilligers achter de tentoonstelling (medewerkers van het DSMG en oud-spelers van het Sabbattinitheater) een beroep op een etalagist die een van de vrijwilligers kende.

- Minimuseum De Roma voor Open Monumentendag 2017

De oude projectcabine werd als minimuseum waarheidsgetrouw ingericht met allerhande attributen uit de jaren 50.

TIP 12 MEER DAN EEN EXPO

Bij een tentoonstelling staan niet alleen het verhaal, de inhoud en de tentoongestelde objecten centraal, maar ook het publiek, de vrijwilligers en alle leden van de organisatie. Hen informeren over de tentoonstelling is belangrijk, maar op de tentoonstelling zelf moet dit ook voelbaar zijn. Een gastvrij onthaal voor iedere bezoeker lijkt evident, maar vraagt de nodige aandacht om dit te oprecht te realiseren. Bij de start van de expo, zelfs bij een expo voor één dag, getuigt het van respect en waardering om een opening of finissage te organiseren waarbij alle medewerkers en partners in de bloemetjes worden gezet. De organisatie van zo'n plechtig moment kan een bijzonder publieksmoment worden. Daarnaast kan het interessant zijn om met publieksacties een toegevoegde waarde te creëren voor de expo zoals een debat, een optreden, een lezing of een filmvertoning. Laat je hierbij inspireren door de inhoud van de expo en het beoogde publiek.

VOORBEELDEN

Het Huis van Alijn op bezoek neemt zijn intrek in woonzorgcentra, waarbij een tentoonstelling en acties voor bewoners, buurtbewoners, familie en lokale verenigingen en scholen worden opgezet. Bij DE ZESDAAGSE OP BEZOEK trok de aanval op het werelduurrecord veel deelnemers en pers aandacht.

Bezoekers aan de zesdaagse op bezoek konden zich op bepaalde momenten ook laten masseren.

Tijdens het congres 2015 van Familiekunde Vlaanderen in het FelixArchief te Antwerpen werden bezoekers verwelkomd door een soldaat uit het leger van Napoleon. Op deze wijze werd de aandacht gevestigd op de herdenking van de Slag bij Waterloo.

TIP 13 WAARDEER IEDEREEN

Iedereen die meewerkt aan het welslagen voor het project is belangrijk. Het is belangrijk dat alle medewerkers dit op eigen tempo en naar eigen mogelijkheden kunnen. Oprechte waardering tonen motiveert en geeft nog meer goesting. Bij de start van de expo, bij de finissage of bij momenten zoals de Week van de Vrijwilliger de appreciatie in de verf zetten is geen overbodige luxe maar een sterke teambuilding. Naast deze publieksmomenten is het belangrijk om de waardering altijd hoog in het vaandel te dragen. Dat hoeft niet altijd groots en publiek, maar een hartelijke en vriendelijke dankuwel zijn goud waard.

VOORBEELD

- Open Monumentendag toont zijn waardering ook via Facebook

TIP 14 VERTROUWEN VERDIEN JE!

Afspraken moet je nakomen, zowel bij afspraken met interne medewerkers alsook afspraken bij bruikleengevers, engagementen met partners of publiek. En blijkt iets onmogelijk, onrealistisch of is er iets fout gelopen, dan is het belangrijk in dialoog te gaan. Is het afgesproken programma gewijzigd? Breng alle betrokkenen op de hoogte zodat niemand onaangenaam verrast is. Wordt een

bruikleen toch niet getoond? Verwittig dan vooraf de bruikleengever en leg uit waarom. Bruiklenen organiseren bevat tal van afspraken. Wie/waar/wanneer/hoe worden de bruiklenen opgehaald? Waar stockeer je deze vooraf en nadien? Zorg dat dit zo kort mogelijk voor de start en zo snel mogelijk na het sluiten van de expo gebeurt. En wat als een bruikleen beschadigd is? Dit is een nachtmerrie voor elke erfgoedmedewerker. Alles moet zo goed mogelijk georganiseerd worden zodat dit onmogelijk is. Is het toch gebeurd, communiceer dit correct met de bruikleengever. Naast het organiseren van de verzekering is het belangrijk zelf excuses aan te bieden. Ook intern moet dit besproken worden en maatregelen genomen om dit in te toekomst te vermijden.

stockeren
nazorg
schade
verzekering
adressenbeheer
bruiklenen

Neem voldoende tijd voor de nazorg: zijn alle bruiklenen terug, is de ruimte netjes achtergelaten, alle meubilair goed opgeborgen? Eens samenkomen na de expo met alle medewerkers is een fijne afsluiter: tijd om te toosten dat alles goed verlopen is en meteen ook even een moment van reflectie en feedback. En er kan ook al aan de toekomst gedacht worden om nieuwe acties op te zetten.

Schrijven nieuwe leden zich in of heb je adressen verzameld om geïnteresseerden te informeren, zorg dan dat zij snel na de tentoonstelling bericht krijgen. Dit motiveert tot actie en geeft vertrouwen! Let wel: als je tijdens de expo adressen verzamelt, let er dan wel op dat je geïnteresseerden expliciet laat aanduiden dat ze informatie van jouw organisatie wensen te ontvangen.

Extra tip

- Lees ook het artikel over publieksfeedback van Erfgoed in de Praktijk in de volgende Bladwijzer.

TIP 15 EN BOVENAL: GENIET!

Els Veraverbeke (Huis van Alijn) i.s.m.

Tom Dorau (Herita)

Daphné Maes (Heemkunde Vlaanderen)

Tine Vandezande (FARO)

Katlijn Vanhulle (Stichting Open Kerken)

Valerie Vermassen (Familiekunde Vlaanderen)

Barbara Struys (Davidsfonds)

Floortje Vantomme (tapis plein vzw).